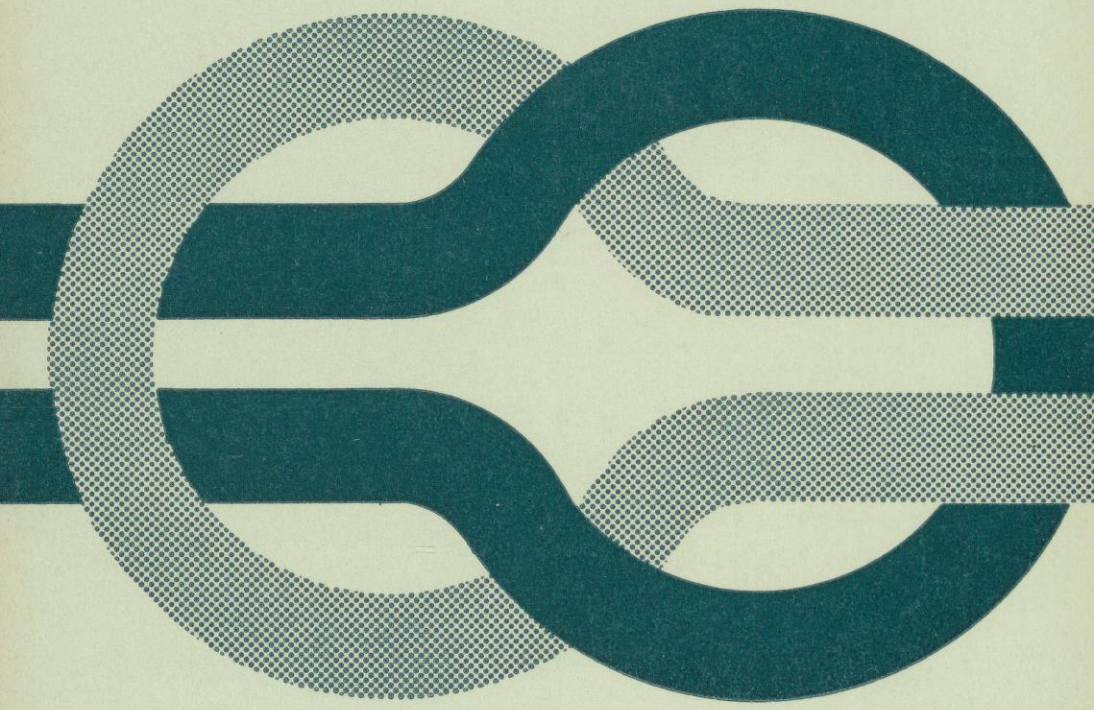
UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I OSLO
Aviskontoret

19. årg. - 1973 - Nr. 4

Rapport

SAMORDNINGSRÅDET FOR
ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

19. årg. - 1973 - Nr. 4

Rapport (tidl. Hjertebladet)

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Ruth Erlandsen

Redaksjonskomité: — Kari Bredal — Alfhild Hansson — Else Hansson — Knut Werner

Henvendelser angående abonnement og adresseforandringer skjer til forretningsføreren **Gunvor Heier, Postboks 167, 1324 Lysaker.**

Innbetaling for abonnement til **postgirokonto nr. 9473, bankgirokonto nr. 6088.05.01081** eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året. Kontingenten er kr. 10,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til **Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.** Bankgiro nr. 7001.05.01928.

Manuskripter til «Rapport» sendes redaktør **Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.**

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:

Det Norske Diakonforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening
Skolestyrerkollegiet ved skoler for psykisk utviklingshemmede
Forbund av pedagogisk personale for psykisk utviklingshemmede

I DETTE NUMMER:

Bare arbeid, mat og søvn?
Sykehusdirektør anbefaler flere «jubelår» etter 1974
Kleiven: Fylkene har ikke råd til å spare millioner
Omsorg sett med barneøyne
Lærerkrav om hjelpetiltak
Ikke så kald luft lenger
Større selvstendighet — billigere drift
29 000 fra Hjelpestikker
Aakervik: Nye skoleformer i hjemmemiljøet
Vitenskapelig verdenskongress
Første konfirmasjon
4,5 mill. kroner til forskning
Trastad-elever på lærerlandsmøtet
Ikke lett å lære tannpuss
Fjærtoft: En fylkesplan blir til
Kunst på Dagsrud
Dansk omsorg synger ut.
Ikke barneklær til de voksne

Bare arbeid, mat og søvn?

Stemningen er på topp! sto det på et brevkort til «Rapport»s redaktør i sommer. Det var lederen for en ferietur med en gruppe psykisk utviklingshemmede som skrev. Et velsignet pust av begeistring og takknemlighet.

Også i år har nye grupper elever og klienter fått del i de velferdsgoder som for nordmenn flest er en selvfølge — å nyte noen sommeruker i andre omgivelser enn de tilvante. Komme ut av tralten. Være fri hverdagens ensformighet og arbeid.

Men hva med fritiden? Det daglige pusterom som er så viktig for et meningsfylt liv?

Spørmålet reises i tidsskriftet «Läka och Lära» som utgis av omsorgen for psykisk utviklingshemmede i Svensk-Finland: — I nær fremtid vil «åpen omsorg» være et faktum. Vi får utviklingshemmede som arbeider i beskyttede verksteder og som bor ute i samfunnet i boligområder og bykjerner. Skal disse utviklingshemmede bli det nye proletariat, der livet vesentlig består av arbeid, mat og søvn? Hvem tilgodeser de psykisk utviklingshemmedes behov for rekreasjon og kultur? spør det finske tidsskriftet.

Fritidsklubber for utviklingshemmede må ikke bli et sted hvor de unge kommer sammen for å «klippe og klistre», skriver bladet. Som alle andre ungdommer vil de ha glede av kursvirksomhet, temakvelder, film, besøk i kulturinstitusjoner. Fritidsklubber med offentlig støtte bør også være åpne for de utviklingshemmede ungdommer. Selv har de ikke fordommer, og samværet mellom dem og annen ungdom kan være med å bryte ned de fordommer samfunnet retter mot dem.

I Norge er sport og idrett ved omsorgens institusjoner bygget ut på en måte som de andre nordiske land misunner oss. Her skulle det ligge gode fritidsmuligheter også i den åpne omsorgen. Integrering i vanlig idrett kan komme til å gi resultater langt utover sekunder og scoringer.

Etter seks år med idrettsleker ved sentralinstitusjonene skulle de unge innen omsorgen ha «kvalifisert« seg. Hvor er den første sportsklubben som tilbyr dem medlemsskap?

Sykehusdirektør anbefaler flere «jubelår» etter 1974

— Vi nærmer oss faretruende fort 1. januar 1975 da særfordelen i sykehusloven for åndssvakeomsorgen faller bort. Det må vurderes om det er mulig å få forlenget perioden. Nødvendigvis måtte det ta en viss tid før arbeidet kom igang, og dessuten er den forutsatte utvikling også blitt forsinket på grunn av økonomiske restriksjoner.

Denne anbefaling av fortsatt prioritering for åndssvakeomsorgen ble gitt på SOR's landsmøte av direktøren for et av landets største somatiske sykehus, direktør Jarle Øie ved Sentralsykehuset i Trondheim. Jarle Øie hadde et av innleggene om institusjonenes finansielle problemer, et emne han har godt kjennskap til både i egenskap av medlem av statens kurpengeråd og som tidligere sykehussjef i Møre og Romsdal.

— Det mest givende i dagens omsorg for psykisk utviklingshemmede er den integrering og normalisering som finner sted, sa direktør Øie. Han understreket også betydningen av tverfaglig samarbeid lokalt, regionalt og sentralt.

— Dette at de som kjenner de lokale behov og de som er regionalt og sentralt ansvarlige finner praktiske samarbeidsformer, tror jeg er av vesentlig betydning for utviklingen. Dette er i alle fall mine erfaringer som tidligere sykehussjef.

Vi fant snart ut på fylkesplanet at dersom vi skulle kunne oppfylle sykehuslovens intensjoner, ville det være nødvendig med økt frivillig innsats og samtidig et bredt sammensatt oppnevnt utvalg på fylkesplanet, som fremmet forslag om planlegging og utbygging i henhold til fylkeskommunens ansvar.

Jeg tror det er viktig at fylkeskomitéene utvirker at slike utvalg på fylkesplanet blir oppnevnt.

Sykehusloven skuffet

Når det gjelder de finansielle problemer, er det vel her sykehusloven har gitt skuffelser, eller rettere sagt det er her vi som arbeider i helsesektoren har satt for store forventninger i relasjon til samfunnets økonomiske ressurser.

Det var også grunn til forventningene. Først krigsårene og etterkrigsårene med relativ liten aktivitet, så 13 år fra oppnevningen av Sykehusordningskomitéen til vi fikk sykehusloven. Det var store oppgaver innen de forskjellige grupper av institusjoner som ventet på løsninger når ansvarsforholdene endelig ble avklart.

Gjennom sykehusloven og kurpengefastsettelsen fikk også de sentra-

le politiske og faglige myndigheter en samlet oversikt over kostnadene, og det er naturlig at dette har stilt problematikken omkring våre økonomiske ressurser i fokus.

Hardt økonomisk klima

Størrelsen og omfanget av skatter og avgifter for den enkelte og arbeidsgivere har også ført til stadig mere offentlig debatt om anvendelsen av bevilgninger og mulighetene for reduksjoner.

Vi er inne i et hardt økonomisk klima med restriktive lånemuligheter.

På den annen side er helsesektoren inne i en rivende utvikling og har behov for mere differensierte tilbud, slik at den enkelte pasient ikke skal behøve å befinne seg på et høyere behandlings- eller pleietilbud enn vedkommendes tilstand tilsier.

På lengre sikt vil en slik differensiert utbygging — fra den enkleste hjemmehjelpsordning til de høyspesialiserte sykehus gi lavere driftskostnader.

La meg få nevne noen tall fra de totale refusjonsgrunnlag ved kurpengefastsettelsene (heri medregnet statsinstitusjonene og institusjoner med statsstøtte hvor Stortinget fastsetter utgiftene):

1970 — 2,280 milliarder
1971 — 2,760 milliarder
1972 — 3,312 milliarder
1973 — 4,014 milliarder

Fra 1970—1973 er således stigningen nokså nøyaktig 80 pst.

Den gjennomsnittlige økning fra 1972—1973 utgjorde ca. 23,9 pst. som også var økningen for institusjoner under omsorgen for psykisk utviklingshemmede.

De vesentlige årsaker til disse store utgiftsøkninger er:

a) Lønnsøkninger
b) Prisstigninger
c) Amortiseringer
d) Volum- og standardøkninger.

Selv om volum- og standardøkningene hittil har vært større enn f.eks. volumøkning i bruttonasjonalprodukt og i relasjon til volumøkning i statsbudsjettet, er det godt grunnlag for dette på bakgrunn av målsettingen i sykehusloven.

Det synes imidlertid som det ikke vil bli mulig på noe lengre sikt å øke virksomheten i helsesektoren så hurtig og i så stort omfang som foreliggende planer synes å innebære.

Er særfordelen utnyttet?

Det blir derfor i tiden fremover en viktig oppgave å vurdere fordelingen av ressursinnsatsen.

Når det gjelder utviklingen av omsorgen for psykisk utviklingshemmede er det spesiell grunn til å vise til sykehuslovens § 21, 3. ledd hvor det er gitt en særfordel for sektoren med hensyn til godkjente lån som opptas innenfor et tidsrom av 5 år etter lovens ikrafttreden.

Det kan være grunn til å stille spørsmål om det hittil er foretatt en riktig prioritering og hvorvidt det er tatt tilstrekkelig initiativ for å utnytte denne særfordel og om det er mulig å få forlenget perioden utover 1. januar 1975.

KLEIVEN:

FYLKENE HAR IKKE RÅD TIL Å SPARE MILLIONER

Hvorfor er sykehuslovens særvilkår for utbyggingen av åndssvakeomsorgen blitt så dårlig utnyttet? — På ansvarlig hold i et av landets fylker ble det svart at fylket simpelthen ikke hadde råd til å spare 6—8 millioner kroner i renter og avdrag på grunn av anstrengt økonomi.

Fylkets sykehusplan forutsatte en investering av omlag 20 millioner kroner innen 1. januar 1975 til helsevern for psykisk utviklingshemmede. Men da sykehusplanen var vedtatt og langtidskapitalbudsjettet ikke lenge etter ble satt opp, viste det seg at bare omlag 1,7 millioner kroner hadde fått plass til denne utbygging — og det for en periode som strakte seg langt utover 1975.

Det ble hevdet at det vil være en mer realistisk økonomisk disponering å dra utbyggingen utover et lengre tidsrom — i et ganske annet langsomt tempo enn særfordelene i sykehusloven inviterer til. På den måten unngikk man nemlig de foreløbige forpliktelser som utvidelse av plassantallet, og dermed økning av lønns-, rente- og avdragsutgifter m.v. fører med seg.

— Det ble sagt med rene ord at hensynet til fylkets økonomiske evne måtte veie tyngre enn hensynet til de behov for tilbud til de psykiske utviklingshemmede som en vet eksisterer, og som også den godkjente sykehusplan så klart hadde dokumentert, sa bestyrer Rubert A. K l e i v e n ved Dagsrudheimen, som i sitt foredrag på årsmøtet i Levanger trakk fram dette eksemplet på de finansielle problemer innen åndssvakeomsorgen.

— Til en sentralinstitusjon i et av landets fylker er det sågar kommet et brev fra fylkesadministrasjonen, som tydelig trekker i tvil de økonomiske fordeler som særvilkårene i sykehuslovens § 21 skisserer. Fylkesadministrasjonen hadde ved hjelp av økonomiske eksperter satt opp alternative regnestykker som prøver å motbevise riktigheten av at særvilkårene egentlig representerer økonomiske fordeler for fylkene, sa Kleiven.

Tilbake til pengeinnsamlinger?

— En kan fristes til å slå til lyd for at åndssvakeomsorgen igjen begynner pengeinnsamlinger på frivillig basis i gammeldags stil for å sikre finansiering av enkelte vitale prosjekter. Det hevdes at landets økonomiske stiuasjon er langt dårligere enn for 10—15 år siden, da spørsmålet om prioritering av helsevern for psykisk utviklingshemmede skulle fastlegges.

Det er mulig at de praktiske reali-

teter i Sykehuslovens bestemmelser om at fylkene nå skal ha ansvaret for planlegging, bygging og finansiering av dette helsevernet oppleves ulikt i de forskjellige fylker og landsdeler. Mange av oss har opplevd at situasjonen er blitt forverret, forsatte bestyrer Kleiven. Tidligere kunne vi troppe opp i Helsedirektoratet med våre planer, tegninger og finansieringsforslag. Vi møtte fagfolk som var levende opptatt av åndssvakeomsorgen, som var tent av den.

I dag møter vi velvilje og forståelse på det lokale plan, men der er det ingen som brenner for denne spesielle saken. Der er begrepene økonomi og prioritering i fokus.

I enkelte fylker er det andre sektorer innenfor helsesektoren som p.g.a. mange ti-års forsømmelser nå skal tas igjen. Helsevern for psykisk utviklingshemmede kommer plutselig inn som et tillegg, et forstyrrende element, som gjør problemene enda større for de stakkars fylker som strir med sine økonomiske problemer på en rekke felt.

Det er mulig at jeg svartmaler tingene unødig, men jeg tror det er mange som sammen med meg frykter for at det tar lang tid før en kommer i en posisjon som er så bra som den var før Sykehusloven trådte i kraft.

Forbedringer strykes av budsjettet

Kleiven reiste spørsmålet om det ikke var nødvendig med et kontrollerende direktiv fra sentralmyndighetene som påla fylkene en gjennomføring av planlegging og bygging som var mer i samsvar med lovens intensjoner og bokstav.

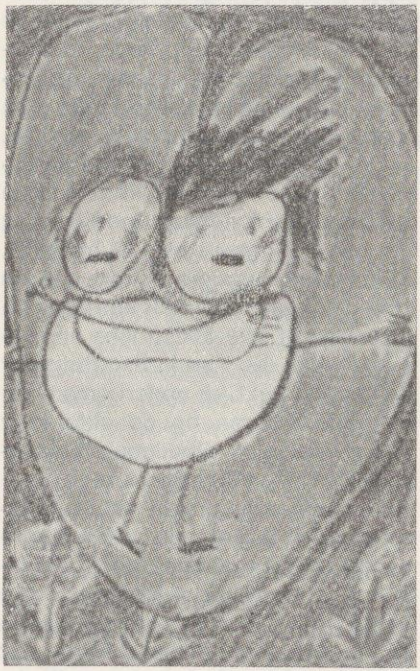
Han rettet også sterk kritikk mot myndighetenes behandling av institusjonenes driftsbudsjetter. Sentralt har man en fabelaktig evne til både å redusere og forhøye, redusere de foreslåtte kurpengene og forhøye det antall oppholdsdager som institusjonen har foreslått, sa han.

Om bemaningsproblemene sa bestyrer Kleiven bl.a. at det er nesten meningsløst å komme med forslag om nye stillinger i et nytt budsjett, uten at det samtidig er ført opp en rimelig økning av antall kurdager på grunn av at nye avdelinger er bygget og skal tas i bruk. Samtidig blir det stadig pekt på underbemaninng på pleiesektoren og de økte krav om utvidelse av tilbudene på aktivitets- og behandlingssektoren.

Myndighetene oppmuntrer institusjonene til å gjøre de altfor svære avdelinger en smule mer familievennlige. Men når vi forsøker dette ved å trappe forsiktig ned med noen få plasser, blir det besvart med at kurpengerådet forhøyer antall dager, noe som forutsetter en enda større opphoping på avdelingene.

Når dertil trygdekontorene nekter å refundere oppførte beløp for overbelegg i kortere perioder, overbelegg som skyldes at en ønsker å avhjelpe nødssituasjoner hos venteliste-hjemmene. synes man bestemmelsene er både kantede og urimeliger. Trygdekontorene holder seg nok til forskriftene, men myndighetene bør sørge for at de blir noe mer romslige og medgjørlige, mente bestyrer Kleiven.

OMSORG SETT MED BARNEØYNE

I Danmark vil plakater, brosjyrer og brevkort med denne herlige barnetegningen om kort tid bli sendt ut fra Landsforeningen Evnesvages Vel. Kunstneren heter Eva-Ditte Thiesen, er 10 år og bor i Lundby på Jylland. Hun vant førstepremien i en plakatkonkurranse som tidsskriftet Evnesvages Vel utlyste før jul i fjor for alle barn og unge innen omsorgen for de psykisk utviklingshemmede i vårt naboland. Eva-Ditte fikk 1000 kroner i premie, mens to 14-åringer fikk 2. og 3. premiene på henholdsvis 500 og 250 kroner. Også deres tegninger vil bli brukt på plakater og andre trykksaker sammen med tre innkjøpte tegninger fra konkurransen.

Eva-Dittes vinnertegning er i sprakende gult, oransje, grønt og blått. Noen fortolkning av kunstverket skal vi ikke begi oss inn på. Men tro om ikke stikkord som trygghet, omsorg og kjærlighet kan hjelpe oss på gli?

SYKEPLEIER – VERNEPLEIER

Sykepleier eller vernepleier (gjerne mannlig) med 3-årig vernepleieskole søkes som assistent for bestyrer ved Grue sanitetsforenings hjem for psykisk utviklingshemmede, Furubo. Stillingen er nyopprettet og lønnes etter gjeldende tariffer. Krav om alderstillegg må tas med i søknaden som stiles til hjemmets styre og sendes snarest til Furubo, 2260 Kirkenær i Solør. Nydatert helseattest vil bli krevet av den som blir ansatt. Opplysninger om stillingen kan fåes i telefon 149, retningsnummer 066-40 100. Attester, som ikke returneres, vedlegges søknaden.

Lærerkrav om hjelpetiltak

«ELLERS HAVNER GRUNNSKOLEN I ET UFØRE»

Hensynet til de funksjonshemmede selv og til den vanlige undervisning setter grenser for hvor langt det er forsvarlig å gå med integreringen. Det vil alltid være funksjonshemmede barn som ikke kan undervises i vanlig skole fordi de både vil få dårlig utbytte av undervisningen og problemer med å få sosial kontakt. Det kan også skapes så store ulemper for de øvrige elevers undervisning og sosiale utvikling, at det ikke vil være forsvarlig å gjennomføre en organisatorisk integrering.

Det var Norsk Lærerlags formann Trond Johannessen som ga uttrykk for disse tanker om integrering av funksjonshemmede i grunnskolen da han holdt sin programtale under Lærerlagets landsmøte i Bodø i juli. Fra lærerhold er det også tidligere advart mot fullstendig integrering, bl.a. har Lærerlagets organ «Norsk Skoleblad» pekt på at den foreslåtte lovendring som opphever spesialskoleloven av 1951, kan føre grunnskolen ut i et uføre dersom man ikke sikrer pedagogiske hjelpetiltak.

I debatten på landsmøtet ble det bl.a. etterlyst regler for hvordan integreringen skal foregå i praksis. En plassering viser seg meget vanskelig å få gjort om, og dersom det er en feilplassering, kan det få alvorlige følger både for lærer og elev.

Trond Johannessen, Norsk Lærerlag: — Ikke pedagogisk forsvarlig med full integrering.

Ikke alle i vanlige klasser

Formannen sa ellers i sin tale: Norsk Lærerlag er av den oppfatning at spesialundervisningen så langt det kan sies å være forsvarlig, skal organiseres i eller i nær tilknytning til grunnskolen. Målsetningen må være at de funksjonshemmede i sitt lokalmiljø får et undervisningstilbud som pedagogisk og sosialt er fullverdig med og helst bedre enn det som i dag gis ved spesialskoler og institusjoner.

Det er imidlertid viktig for oss å understreke at integrering ikke er ensbetydende med at alle elever får undervisning i vanlige klasser.

Individualundervisning, gruppeundervisning og undervisning i spesialklasse er også integrerte løsninger innenfor grunnskolen. Det er heller ikke ensbetydende med integrering at alle elever får undervisning i samme skole. Pedagogisk eller organisatorisk integrering er midler innenfor en bredere målsetting og ikke noe mål i seg selv. Det avgjørende for de løsninger som velges, er at det gis en undervisning som er tilpasset den enkeltes behov, at en føler at en blir akseptert ,at en føler samhørighet og trivsel i et godt og stimulerende miljø.

Integrering forutsetter at spesialpedagogisk hjelp både før og etter skolepliktig alder institueres som en rett for dem som trenger det og ønsker det, fortsatte Lærerlagets formann.

Det må derfor satses atskillig på å etablere et diagnostiserings- og veiledningsapparat som kan ta seg av arbeidet med barn såvel i førskole- og grunnskolealder som etter avsluttet grunnskole.

I lærerutdanningen må en også ta hensyn til integreringen ved at det i grunn- og etterutdanning legges større vekt på spesialpedagogikk og spesialundervisning.

Beregn kostnaden

Vi har med glede kunnet registrere at utarbeiding og finansiering av hjelpemidler til spesialundervisning er foreslått lagt til Staten. Lovendringene gir ikke noe konkret bilde av hvorledes den pedagogiske integrering skal foregå eller i hvilket tempo den skal gjennomføres. Det skal imidlertid komme orientering om dette enten som egen melding til Stortinget eller som et oversyn i forbindelse med budsjettproposisjonene. Etter vår oppfatning bør denne meldingen med kostnadsoverslag følge Ot.prp.nr. 66 og behandles samtidig i Stortinget.

Våre erfaringer med hensyn til oppfølgingen av Stortingets egne forutsetninger knyttet til Grunnskoleloven, krever at vi gjør dette klart i vårt videre oppfølgingsarbeid med Ot.prp.nr. 66.

Blom-komitéen satte et skille mellom intern spesialundervisning organisert i eller i tilknytning til vanlig grunnskole og ekstern spesialundervisning, organisert i egne kommunale eller interkommunale skoler eller ved sosiale og medisinske institusjoner. Departementet har sluttet seg til dette. Norsk Lærer-

lag vil advare mot ordninger som setter et klart skille mellom intern og ekstern spesialundervisning.

Behovet for en større lærertetthet, annet personale og hjelpemiddel er det samme. Kravet til kvalitativ standard er en avgjørende forutsetning for at den lovmesige integrering kan resultere i det en ønsker å oppnå.

Det trengs en forsterkning av ressursene. Kravet om en økt lærertetthet er ytterligere aktualisert av lovendringsforslaget. Det må derfor være et klart krav fra vår side at midler som frigjøres ved en nedtrapping av virksomheten ved Statens Spesialskoler må føres over til grunnskolen, sa formannen.

Kirke- og undervisningsminister Anton Skulberg sa i en tale på landsmøtet at det er departementets hensikt når loven er vedtatt å fremme en stortingsmelding om gjennomføringen av den pedagogiske siden av integreringen.

Et ledende prinsipp må være at de funksjonshemmede skal få et minst like godt opplæringstilbud som de får i dag, og at sakkyndige må høres i spørsmålet om hvor — i hvilken type institusjon — det kan skje.

Statsråd Skulberg pekte på at loven om lærerutdannelse legger grunnlaget for å utvide studietiden. Dermed kan alle lærere — ikke bare ekspertene — få innføring i spesialpedagogikken og stå bedre rustet til å ta imot også elever med funksjonshemninger.

Ikke så kald luft lenger —

«Bedre samarbejde om åndssvagesagen i Norge» lyder overskriften på en artikkel i juli-nummeret av det danske tidsskriftet «Evnesvages Vel». Det er den danske gjest på Samordningsrådets årsmøte i Levanger, redaktør Børge W. Olsen som forteller om sine inntrykk. Vi gjengir fra artikkelen:

Undertegnede har igennem årene deltaget i adskilige årsmøder i de norske organisationer, og mens der tidligere har været ret kold luft mellem Samordningsrådet og forældreforeningen, er man nu begyndt et samarbejde, som tegner særdeles godt. Dette samarbejde blev bl. a. manifesteret ved to resolutioner, som begge organisationer tiltrådte énstemmigt, og hvori man krævede dels en bedre ordning med hensyn til det nuværende kurpengesystem og dels en bedre ordning med hensyn til finansiering af byggeprojekter.

STØRRE SELVSTENDIGHET — BILLIGERE DRIFT

Danskene har høstet gode erfaringer med nye boformer ved de store gammeldagse sentralinstitusjoner for psykisk utviklingshemmede. Ved Løgumgård sentralhjem har man bygget tre avdelinger for voksne med i alt 60 plasser. Hver avdeling består av fire hus med fem beboere i hver. Samtlige har eget rom, og hvert hus har felles oppholdsstue og spiserom. De enkelte husene henger ikke sammen, men er adskilt med frodige småhager.

Foreløpige erfaringer har vist at det nye bomiljøet har påvirket klientene i absolutt god retning. De er blitt langt mer selvstendige og harmoniske, leser vi i det danske «Funktionsbladet».

Beboerne er menn og kvinner i alderen 25—80 år og representerer hele skalaen av utviklingshemning. De kommer nesten alle fra gamle, uhensiktsmessige og overfylte avdelinger med opptil 35 klienter, forteller to av de ansatte som arbeider i de nye boligene.

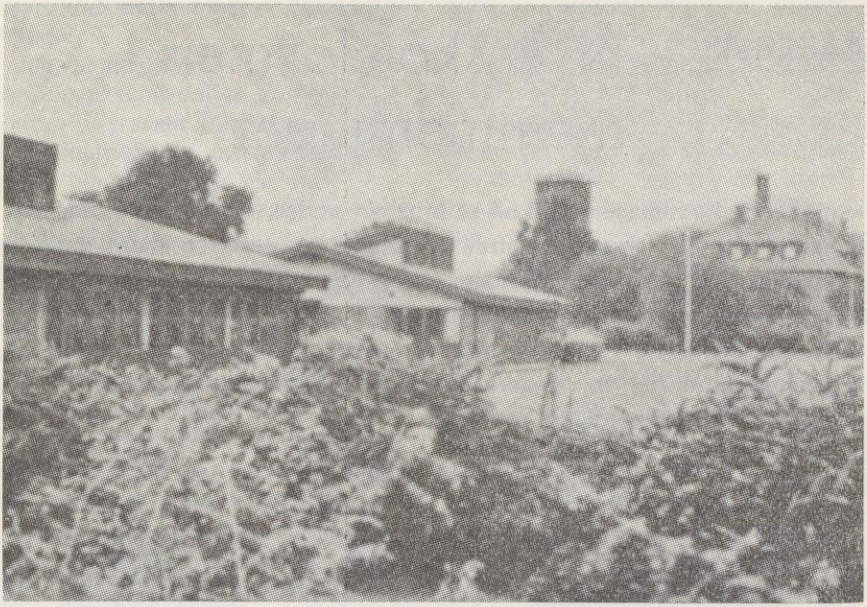
— På de gamle avdelingene har beboerne vært vant til konstant å være under oppsyn. Derfor var vi meget skeptiske for hvordan det ville gå i de nye omgivelser. Men vi ble gjort til skamme.

Det er ingen nattevakt i de nye husene, og kveldsvakt bare visse kvelder i uken. Ordningen er valgt for ikke å overbeskytte beboerne. Men hvis de har bruk for hjelp, kan de selv be om det over telefonen. De kan fritt komme og gå som de vil, og de har nøkler til alle dører og låser seg inn og ut. De kan naturligvis også besøke hverandre uten innblanding fra personalets side.

De nye omgivelser førte til at mange etter et halvt år kunne unnvære sin beroligende medisin, og i dag brukes det praktisk talt ikke beroligende midler blant dem.

I tillegg til at klientene er blitt mer selvstendige og harmoniske, kan institusjonen også greie driften med mindre betjening enn i de gamle avdelinger. I de nye husene arbeider det en avdelingsleder, en avløser og en timelønnet ansatt for hver avdeling på 20 klienter. På en av de gamle avdelinger med tilsvarende klientell var det ansatt åtte til 20 beboere. Altså en besparelse på fem medarbeidere ved den nye boform. Imidlertid blir det understreket at det kan være nødvendig med mer personale hvis klientene fungerer dårligere enn i dette tilfellet. Likevel vil boformen være personellbesparende.

Samtlige beboere i de nye husene har arbeid om dagen. De har rengjøringsjobber, arbeider på systue og i treningsverksted, i utearbeid, gartneri og jordbruk. Pensjonistene blant dem er mest opptatt på kjøk-

De nye småhusene på Løgumgård i Danmark er selvstendige enheter med fem beboere i hver. (Ill. fra Funktionsbladet.)

kenet, men ellers går arbeidet der på omgang mellom beboerne. De har selv ønsket å holde seg med tørrmat, og de blir oppmuntret til å gjøre sine innkjøp i kolonialbutikken. Trening i matlaging og baking ledes av de ansatte. Alle er ansvarlig for renhold av eget rom og fellesrom. I fritiden deltar de sammen med personalet i klubbkvelder, samtaleprogram, film, håndball og fotball i byens forsamlingshus.

29 000 FRA HJELPESTIKKER

Den ekstra en-øren på fyrstikkeskene resulterte i vel 1 362 000 kroner til Institusjonen Hjelpestikker for 1972. Beløpet ble i juni i år fordelt på en rekke humanitære formål. De største tildelingene var 337 000 kroner i hjelp til gamle og syke, 226 000 kroner til rekonvalesent-, barne- og sykehjem, og 250 000 kroner til medisinsk forskning. Til åndsvakesaken ble det bevilget 29 000 kroner fordelt på følgende formål:

Støttelaget for åndsvake i Oslo 10 000 kroner, Austevoll helselag i Hordaland, tilskudd til reising av daghjem og forskole for psykisk utviklingshemmede barn 2 000 kroner, Korgen Sanitetsforening i Nordland,

AAKERVIK: Nye skoleformer i hjemmemiljøet

«Rullerende barnehager» kan bli et brukbart undervisningstilbud med foreldreveiledning i grisgrendte strøk av landet. Om dette og andre forsøk i Nord-Trøndelag orienterer spesialpedagog Aage Osv. A a k e r v i k, Steinkjer, i denne artikkelen. Det er siste del av Aakerviks foredrag på SOR's årsmøte i Levanger i juni, der han kommer med tanker om fremtidige organisasjonsformer for undervisning eller spesialpedagogisk hjelp til psykisk utviklingshemmede.

Innenfor institusjonene er det allerede etablert et forholdsvis solid undervisningssystem med førskole- og skoletilbud. I fremtiden bør — og vil — vel denne undervisning bli et stadig mer intimt samarbeid mellom forskjellige kategorier personale.

Etter hvert som flere klienter får et undervisningstilbud i tilknytning til hjemmemiljøet, vil trolig klientellet ved institusjonene bli tyngre. Begrepet undervisning vil fortsatt utvides og omfatte trening og opplæring på nye og mer elementære områder. For at denne trening skal være effektiv, kreves det et samarbeid mellom lærerne, spesialpedagogene på den ene siden, og pleie-, avdelings- og fritidspersonale og foreldrene på den andre siden.

I mange tilfeller vil spesialpedagogen måtte arbeide ut fra en rådgivningsposisjon og kan sikkert yte et verdifullt bidrag med sitt kjennskap til sansing og persepsjon, og til læringspsykologiske forutsetninger om betinging, fastholding og overføring av læring.

Kanskje vil vi oppleve at spesialpedagoger knyttes direkte til avdelinger for å diagnostisere, utarbeide treningsopplegg, undervise klientene og veilede annet personale om gjennomføring av treningsopplegg.

Tre slags barnehager

Ekspansjonen i den framtidige omsorg bør skje utenfor institusjonene. For førskole- og skoletilbud vil det bli tale om mange forskjellige tiltak og organisasjonsformer knyttet til ulike institusjoner. I noen tilfeller vil det kanskje bare dreie seg om rådgivning overfor foreldre, mens det i andre tilfeller vil

---

bidrag til familiehjem og daghjem for 17 psykisk utviklingshemmede barn 5 000 kroner, Fossnes Sentralhjem i Vestfold til utbygging av hjemmet 10 000 kroner og Daghjemmet Haavall i Larvik, bidrag til en båndopptaker 2 000 kroner.

være nødvendig med et barnhagetilbud.

Jeg vil her nevne tre former for barnehage som delvis er i gang og som vil være aktuelle, nemlig egne spesialbarnehager, integrerte barnehager og rullerende barnehager.

Hittil har de aller fleste barnehager/førskoler for psykisk utviklingshemmede som oftest vært opprettet i forbindelse med større daginstitusjoner — og/eller som barnehager spesielt for psykisk utviklingshemmede. I slike barnehager har man alle faglige forutsetninger for å kunne gi de utviklingshemmede de beste tilbud. Utbygging av egne spesialbarnehager vil vel fortsette i de deler av landet vårt hvor befolkningsgrunnlaget er stort nok.

I strøk av landet vårt med mindre befolkningskonsentrasjon — og følgelig færre funksjonshemmede med behov for spesialpedagogisk hjelp i førskolealder — vil det være umulig å opprette spesialbarnehager uten integrering eller uforsvarlig lang transport av barna. Det bør derfor bli mulig å integrere funksjonshemmede småbarn i en vanlig førskolegruppe, en vanlig barnehage. Samtidig må man også kanalisere de nødvendige ressurser og spesialpedagogisk og annen ekspertise til denne gruppen.

Ifølge forslag til Lov om førsko-

Gruppeundervisning, kommunale spesialklasser og rullerende førskole blir noen av de fremtidige skoleformer for psykisk utviklingshemmede. (Ill. fra Läka och Lära».)

Drikk
TETLEY TE

GUTTORM HENDEN
INGENIØR- og RØRLEGGERFIRMA
Torshovgaten 4 — Oslo
Telefon 37 91 32

GRORUD BOK & PAPIR
Bergensvn. 8 - Tlf. 25 38 76 - Grorud
Bøker - Papir - Skrivesaker

ANDERSEN & LENSBERG
ALT I GRAVING —
OPPLESSING OG TRANSPORT
Telefoner 29 213 - 29 243 — Sem

THOROLF KRISTIANSEN
Kjøtt — Fisk — Kolonial
Åsheim - Ås
Telefoner: Ås 16 - 154 - 371
Vel assortert i dagligvarer

BRUK SPESIALISTEN!
All slags sandblåsing av glass, trepanel, møbler og metaller.
Over 20 års erfaring.
TRYGVE ORFJELL
Normannsgt. 31 - Tlf. 68 45 70

ODD HAGEN
GLASSMESTER
Magnor — Tlf. 37 606
Lager av Drammens Isolerglass
Kontakt oss — Hurtig levering

MASCOT
Tobakk — Frukt — Sjokolade
ved Hotell Vic
PORSGRUNN

TERMOSTATER
MÅLEAPPARATER
REGISTRERPAPIR
SOLBERG & ANDERSEN A/S
Brynsveien 5 - OSLO 6 - Tlf. 20 82 12

ROBERT VARPE TREVAREFABRIKK
Teie — Telefon Tønsberg 21 3 45

A/S HAGEANLEGG
Flaggstenger - Stiger - Hageporter
Tørkestativer - En gros - En detail
7056 Moholt - Trondheim - Tlf. 38 176

TORØD DAGLIGVARE
Kjeld Hansen
Ass. Landhandel
Torød — Telefon Tønsberg 22 360

A. TORP
Regnskapskontor
Tlf. 21 74 85

FOLLO KJØTT OG SPEKEMAT A/S
Oppegård
Kjøtt - Flesk - Pølsevarer og grønnsaker
Telefon 80 31 45

len blir det i fremtiden pålagt kommunene å sørge for førskoleplasser som skal dekke et nærmere bestemt behov i kommunen. Etter forslaget skal funksjonshemmede barn prioriteres ved opptak dersom de kan ha utbytte av tilbudet. Ved å kanalisere de nødvendige ressurser, personale, faglig veiledning o.l., ut til den vanlige førskole, kan vi sette denne istand til å gi funksjonshemmede barn et adekvat tilbud — og således oppnå at flere får et tilbud i primærmiljøet.

I grisgrendte strøk av landet vårt vil heller ikke en slik løsning være mulig uten å måtte internere småbarna, i det minste i 5-dagers internat. I slike tilfeller kan «rullerende førskole» vise seg å være et gunstig alternativ. Navnet rullerende førskole» skriver seg fra Namdal sykehus hvor man nå i flere år, i samarbeid med skolemyndighetene i Namsos, har drevet førskolevirksomhet for hørselsvekkede barn.

Mor og barn på tilvenning

Organisatorisk fungerer den rullerende førskole i grove trekk slik: Funksjonshemmede småbarn — under 3 år — kommer til ukelange tilvenningsopphold i førskolen. Både mor og barn bor i internatet. Antall opphold pr. år vil variere etter behov og kapasitet.

Under slike tilvenningsopphold blir medisinsk, psykologisk og pedagogisk undersøkelse og observasjon foretatt. Det blir lagt stor vekt på foreldreveiledning. Fra 3-4 års alder kommer barna til korte internatopphold à ca. 3 uker, vanligvis to ganger høst og tre ganger i vårsemesteret. Foreldrene følger og henter barna, og man får den viktige og nødvendige kontakt med foreldrene. Også ved disse opphold legges det vekt på medisinsk, psykologisk og pedagogisk undersøkelse og observasjon mens barna er i barnehagen.

Videre blir det utarbeidet treningsopplegg for tidsrommet frem til neste opphold i førskolen, og det blir gitt veiledning til foreldrene og evt. småbarnspedagoger om gjennomføring av treningsoppleggene. Denne arbeidsmodell har gitt gode resultater med hørselssvekkede førskolebarn.

I løpet av neste skoleår vil det forhåpentligvis lykkes å utvide virksomheten slik at en også kan få prøve arbeidsmodellen på andre grupper funksjonshemmede, bl.a. psykisk utviklingshemmede.

Eneundervisning — spesialklasser

Undervisning i skolepliktig alder — eller rettere på grunnskoleplan — vil også bli organisert på forskjellige måter. Jeg vil her nevne de vanligste, individualundervisning og spesialklasser i vanlig skole, undervisning i spesialskoler og kombinasjonen daghjem/skole.

De siste 2-3 år har det kommet igang mange undervisningstilbud for psykisk utviklingshemmede innenfor den vanlige skolen. I de fleste tilfelle dreier det seg om timer godkjent til undervisning av enkeltelever, vanligvis 6—12 t. pr. uke — alt etter barnets alder.

Dette er jo beskjedne tilbud — og i en del tilfelle har vel ikke den

A/S BUSSTRAFIKK

SKIEN

ROLF GROTH

Kjøtt og Pølsevarer

N. Bankegt. 6 — Telefon 1615
Halden

LARS T. VIGRE

SKOTØYFORRETNING

Sandnes — Tlf. 61 282

AASHOLT LANDHANDEL

Alt i Dagligvarer

Garn og Kofter

Berg st. Tlf. 95 167

HOLMS TOTAKTSERVICE

Plastbåter — Outboards etc.

Ing. Bjørn Holm

1760 Berg st. — Tlf. Halden 83 443

BERG HANDEL

Alt i dagligvarer

Berg st. — Telefon 95 203

JANSENS BLOMSTER

Sandnes — Telefon 61 142

BJERKS TREVAREFABRIKK

Spes.: Garderobeskap

Sandnes — Telefon 63 260

OSVALD HOLMEN A/S

AUT. RØRLEGGER — RØRHANDEL

Gjøvik — Sentralbord 72 200

JOSDALS FYSIKALSKE INSTITUTT

Langgt. 50

Sandnes — Tlf. 62 366

FINN MIDBØE

Aut. Rørleggerforretning

Lagårdsvn. 65 — Stavanger
Telefon 21 548

AKSEL OLSEN

Blikk- og Kobberslagerforretning

Hetlandsgt. 33 — Telefon 20 451

Stavanger

HELGE NYLENNA

SERVICESTASJON

Vegsund — Telefon Ålesund 40 471

TØFFELHUSET

Alt i Sko og Tøfler

Lars Hertervigsgt. 3 — Tlf. 24 575

Stavanger

vanlige skolen, den vanlige lærer, forutsetningene for å tilrettelegge adekvate undervisningstilbud. Reiselærervirksomheten ved en del sentralinstitusjoner har til en viss grad bøtet på dette. — Enkelte steder — og for enkelte psykisk utviklingshemmede — har man utvidet tilbudet og latt eleven være med i en klasse i forskjellige aktiviteter, forming, gymnastikk, svømming.

Men slike tilbud om undervisning kan vel aldri bli noe fullverdig pedagogisk tilbud.

Noen kommuner har gått til opprettelse av egne spesialsklasser eller grupper for psykisk utviklingshemmede innen den vanlige skolen. Her i Nord-Trøndelag er det en kommune som har 4 slike kommunale spesialklasser. Elevene er fordelt på grupper — stort sett etter funksjonsnivå.

Den siste gruppen ble opprettet så sent som i vinter — en gruppe barn i skolepliktig alder som har behov for barnehageaktiviteter. Undervisningstiden i disse gruppene er omtrent som i vanlig skole. Slike spesialgrupper representerer et atskillig mer verdifullt tilbud enn noen timer ene-undervisning.

Kombinert daghjem — skole

Oftest vil kanskje undervisningen for sterkt psykisk utviklingshemmede knyttes til egne spesialskoler — ekstern spesialundervisning etter skoleloven. Det vil bli interessant å se hvordan løsningen her blir.

Vil vi få egne skoler for evneveike og åndssvake, noe liknende som svenskenes «särskolan» og «träningsskolan»? Eller vil grensene viskes ut hos oss slik at de som fungerer best vil få sin undervisning i spesialklasser integrert i den vanlige skolen, mens de som fungerer dårligere får sin undervisning i egne skoler? Mulighetene er mange og fremtiden vil vise.

For mange psykisk utviklingshemmede vil vel kombinasjonen daghjem—skole være det beste tilbudet. Her har man muligheter for å få et personale med allsidig utdanningsbakgrunn, og man vil kanskje stå friere enn i den vanlige skolen til å tilrettelegge hele behandlingen slik at den tjener den psykiske utviklingshemmede best. Befolkningstetthet og andre lokale forhold vil i stor utstrekning avgjøre hvordan slike tiltak kan organiseres.

Hittil har det vært vanlig at skoskolen har blitt knyttet til et eksisterende daghjem, Lossius-utvalget nevner også den andre muligheten — at skolen, med helsevesenets hjelp, kan supplere sin spesialundervisning med et daghjemstilbud.

Et slikt tilbud vil forhåpentligvis bli opprettet allerede kommende skoleår i en kommune i Nord-Trøndelag. Som en satelitt under eksisterende institusjon, oppretter helsevesenet et daghjem i en vanlig skole. Skolen tilsetter spesialpedagog og helsevesenet vernepleier eller «aktivitetsleder».

På den måten vil en forsøke å tilby 6—8 psykisk utviklingshemmede — med forholdsvis stor alders- og funksjonsmessig spredning — et adekvat tilbud i primærmiljøet.

BILREK.

Bjørn Rist & Co.

Telefon 1 574 - Kirkenes

Telegr.adr.: «Bilrek»

Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita Forsikring

Fylkesbilene i Nord-Trøndelag

Hovedkontor i Steinkjer

MANDALS SPAREBANK

Mandal

*

Etablert 1840

L. HVIDING

Likkistefabrikk
Stavanger - Telefon 28 772 - 36 479
Begravelsesbyrå Telefon 28 772
Privat telefon 36 758

«LOTUS»

Damefrisørsalong
N. Kleivegt. 16
Stavanger Tlf. 20 943

A. ENGEBRETSEN

Møbelforretning
Nytorget — Telefon 106
Kongsberg

SOLBERG SERVICE-SENTER

Inneh.: A. Warderud

Olje - Bensin - Smøring - Vask - Rekvisita
Solbergelva — Telefon Drammen 82 72 26

AAS KAFETERIA - KIOSK

v/riksv. 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Småretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske — Tlf. Kongsberg 1142

GUDVEIG BRENNUM HJEMMEBAKERI

N. Ål — Lillehammer — Tlf. 52 184

Besøk

BOLLA KONDITORI

Skagen 14 — Stavanger — Tlf. 20 895

JONAS WALDELAND

Byggefirma
Nytorget — Telefon 26 588
Stavanger

LEIF W. HANSEN

Gullsmedforretning
Prostebakken 2 — Stavanger
Tlf. 25 209

ARNT SVENDSEN

Kjemisk Renseri — Fargeri

Rosenkrantzgt. 14 A — Stavanger
Telefon 24 064

LARS GRØNVOLD

Byggmester & Entreprenørforretning
Lillehammer — Sentralbord 51 636

VITENSKAPELIG VERDENS-KONGRESS

Den tredje internasjonale kongress arrangert av Den internasjonale organisasjon for forskning av psykisk utviklingshemning holdes i Haag i Nederland i dagene 4. til 12. september. Både medisinske, pedagogiske og sosiale forskningsresultater vil bli lagt fram og drøftet. «Rapport» håper å bringe stoff om de norske deltakeres inntrykk fra kongressen i neste nummer.

FØRSTE KONFIRMASJON

Nærlandheimen har hatt konfirmasjon for første gang. Begivenheten blir behørlig omtalt i sentralhjemmets blad «Skritt for skritt». De 17 konfirmantene hadde hatt ukentlig undervisning med sokneprest L. O. Lie i vår kirkes lære hele vinteren og våren. Det var fullsatt kirke ved konfirmasjonsgudstjenesten, og de åtte gutter og ni jenter ga gode svar under overhøringen. «Jesus fisket med hendene», sa en. «Han fisket mennesker».

4,5 mill. kr. til forskning

Mens forskning innenfor åndssvakeomsorgen til dags dato ikke har fått en krone i offentlige tilskudd her i landet, har danskene bevilget millionbeløp over statsbudsjettet til viktige forskningsformål. Siden 1965 har det vært utdelinger to ganger årlig av midler som sosialdepartementet har bevilget over en egen konto. Beløpet fordeles etter innstilling av åndssvakeomsorgens forskningsutvalg, som ble nedsatt av sosialministeren i 1962.

I alt er det siden 1965 bevilget 4,5 millioner kroner som er stilt til rådighet gjennom forskningsutvalget. 2,5 millioner av denne sum er gått til medisinske forskningsprosjekter, ca. 0,9 mill. til pedagogisk-psykologiske prosjekter, og ca. 0,7 mill. kroner til andre og blandede prosjekter.

Tilsammen har staten ytet støtte til 102 forskningsprosjekter. Omlag halvparten er utført innenfor åndssvakeomsorgens egne rammer, 33 i samarbeid mellom åndssvakeomsorgen og institusjoner utenfor, og 17 prosjekter utenfor åndssvakeomsorgens institusjoner.

De norske tall blir ytterst beskjedne sammenliknet med vårt nabolands. I 1972 ble det delt ut vel 80 000 kroner til forskningsformål fra de to forskningsfond, som er opprettet og blir finansiert utelukkende ved frivillige bidrag, Åndssvakesakens Forskningsfond og Eli Vindeggs Forskningsfond til fordel for psykisk utviklingshemmede.

TRASTAD-ELEVER PÅ LÆRERLANDSMØTE

Grafikk, skulptur og tekstilarbeider utført av elever fra Trastad gård i Troms ble flittig studert av lærere fra hele landet under Norsk Lærerlags landsmøte i Bodø i sommer. Det var lærer Sigvor Riksheim som hadde arrangert utstillingen av elevarbeider.

Etter at hun selv har trukket seg tilbake fra lærerarbeidet på Trastad, har hun åpnet et arbeidsverksted i Harstad, der Trastad-elever får utfolde sine formingsevner, til dels i samarbeid med andre barn og unge fra byen.

En del av arbeidene som ble vist på Aspåsen skole i Bodø var det samme som har vært utstilt i New York og andre amerikanske byer. På bildet ser vi Sigvor Riksheim med et par av de utstilte arbeidene.

«Viktig at barnet beholder lysten til å pusse tenner.» (Ill. fra brosjyren.)

Ikke lett å lære tannpuss —

Hvis foreldrene finner seg i å få hjelp av barnet til å pusse sine tenner, får de gjerne lov til å et ekstra tak i barnets munn. Det er viktig at barnet beholder lysten til å pusse tenner, selv om det ikke selv gjør det grundig nok. Får det ikke selv lov til å pusse tennene, får ingen andre heller komme til med tannpussing. Den første tannbørsten bør være så myk at det ikke gjør vondt når den treffer tannkjøttet. En fin, rød tannbørste, tannkrem med en smak som barnet liker (men uten fluor for barn som svelger tannkrem), kanskje en «tannpussesang», speil til å se hele «arbeidet» i, kan tjene som hjelpemidler.

Denne lille forelesning om tannpuss er hentet fra den nye brosjyren fra Norsk Forbund for psykisk utviklingshemmede, «Mongoloide barn 2». I likhet med den første brosjyren om mongoloide barn fra nyfødtperioden som kom i 1971, vil også denne bli brukt av Helsedirektoratet som opplysningsstoff ved

FJÆRTOFT:

En fylkesplan blir til

— Vi syntes vi gikk forholdsvis langt i desentralisering i 1970/71 da vi delte inn Nord-Trøndelag fylke i seks regioner for utbygging av omsorgen for psykisk utviklingshemmede, sa fylkeslege Edvard Fjærtoft i sitt landsmøteforedrag for Samordningsrådet på Levanger. Utviklingen har imidlertid gått videre, og Lossius-utvalget foreslår nå slik utbygging av de fleste omsorgsformer i hver enkelt kommune.

— For de utviklingshemmede i barnealder tror jeg at mulighetene for å gjennomføre dette er blitt betydelig større ved at skolen påtar seg et større ansvar, sa fylkeslegen, som ga en interessant orientering om planleggingsarbeidet i sitt fylke. Vi skal her gjengi en vesentlig del av Fjærtofts foredrag om fylkesplanen.

Nord-Trøndelags rammeplan ble utarbeidet av en egen utredningsgruppe, der et medlem fra fylkets spesialskolenemnd var formann. Også områdeoverlege Mogens Rasmussen var medlem i planutvalget. Inndelingen av fylket i seks regioner falt sammen med forslag til utbygging av spesialskoletilbud. Hovedtrekkene i rammeplanen var utarbeidet før man hadde Sosialreformkomitéens innstilling nr. 2 og Lossius-utvalgets innstilling.

Sentralhjem i nabofylket

Utvalget var klar over at en del psykisk utviklingshemmede ville ha behov for de spesialiserte diagnost-

---

helsestasjoner og familievernkontorer og i undervisningen av helse- og sosialpersonell.

«Mongoloide barn 2» tar særlig for seg småbarnsalderen og gir en vrimmel av gode og prøvete råd om helsestell, kosthold og måltider, språktrening, renslighetstrening, av- og påkledning, fysisk aktivitet, lek, opplæring og beskjeftigelse.

Avsnittet om tannpuss er typisk for den letfattelige formen brosjyren er holdt i, samtidig med at orienteringen synes faglig holdbar. Brosjyren er skrevet av Letty Jonsson som selv er mor til et mongoloid barn, og hun har hatt sakkyndig bistand av lege, småbarnspedagog, lærer og psykolog.

Bakerst i brosjyren er en litteraturliste og fortegnelse over lekoteker og landets sentralinstitusjoner. De siste henviser forfatteren stadig foreldrene til når det gjelder nærmere råd og veiledning i oppdragelsen av det mongoloide barnet.

iske og behandlingsmessige tilbud som bare en sentralinstitusjon kan gi. Men man kom til at fylket ikke dermed måtte ha en egen sentralinstitusjon innenfor sine grenser. Omsorgen i Nord-Trøndelag er tilsluttet Klæbu pleiehjem i Sør-Trøndelag, og ved å sikre disse rettigheter gjennom en avtale med Sør-Trøndelag, fant man å kunne la sentralinstitusjonen gå fra staten og over i Sør-Trøndelag fylkes eie.

Innenfor fylket var det bare to institusjoner, Klingenbergheimen med 32 plasser for voksne menn, og Høgtun i Hegra med 23 plasser for voksne kvinner. I tillegg fikk vi i 1970 Treningssenteret for funksjonshemmede barn i Levanger med 32 eksternatplasser og 8 internatplasser.

Behovet for omsorg måtte man i første omgang basere på antall psykisk utviklingshemmede registrert gjennom sentralinstitusjonen. En nærmere kartlegging av de enkeltes behov i to av de seks regionene viste imidlertid lavere tall enn den første registreringen kunne tyde på.

I planen er det regnet med følgende behov:

1. Daghjem/førskole/skole.
2. Internat/bolig.
3. Arbeidsterapi/arbeidstrening.
4. Varig vernet arbeid.

Levanger-regionen

Som eksempel på hvordan behovene har avdekket seg kan jeg nevne at vi for Levanger-regionen med en befolkning på ca. 72 000 har funnet følgende:

1. Daghjem/førskole/skole dekkes av Treningssenteret.
2. Internat/boliger 14—16 plasser.
3. Arbeidsterapi/arbeidstrening 20—25 plasser.
4. Varig vernet arbeid 1—12 plasser.

Vår plan forutsetter også opprettelse av et sentralt fagteam i fylket, som et minimum sammensatt av lege, psykolog, sosionom og spesialpedagog. Oppgavene for dette fagteamet er skissert i følgende punkter:

1. Å drive feltarbeid med hjemmebesøk, rådgivning m.v., ta kontakt med lokale myndigheter (leger, sosialkontor, barnevernsnemnd, skolemyndigheter), oppsøkende virksomhet, profylaktisk virksomhet.
2. Drive poliklinikk med observasjon og rådgivning.
3. Føre tilsyn med og lede behandlingen ved fylkets institusjoner for psykisk utviklingshemmede, herunder den eksterne omsorg.
4. I tilknytning til fylkesadministrasjonen og i samråd med områdeoverlegen å planlegge den videre utbygging.

Fagteam, spesialister, hjemmebesøk

Det er presisert at dette fagteamet alltid skal arbeide gjennom det lokale helsesentret og dets tverrfaglige team, slik at det alltid avleires informasjoner på stedet. Helsesentret som er ansvarlig for den enkelte klient til enhver tid skal

også ha en funksjon som formidler av spesialiserte tjenester på andre områder, f.eks. ved at pediater, ørenese-hals-lege, indremedisiner og psykiater kan gi konsultasjoner ved helsesentret. Dette representerer spesialistservice som også de psykisk utviklingshemmede i høy grad vil kunne dra nytte av.

Etter hvert som planleggingsarbeidet i de enkelte regionene skal skje, må man foreta en mer nøyaktig registrering av behovene. Dette gjøres ved hjemmebesøk av en sosialkurator fra treningssentret, som samarbeider med distriktslege og helsesøster, skolemyndigheter, trygdekontor og har kontakt med fylkeslegekontoret, hvor vi også har vårt register over funksjonshemmede barn. På dette grunnlaget må tiltakene som er foreslått i rammeplanen utformes i detalj, og tildels modifiseres en god del.

Trening i samarbeid

Fylkeslege Fjærtoft kom nærmere inn på Lossius-utvalgets innstilling og sluttet seg til utvalgets syn på flerfaglig og tverretatlig samarbeid med lokalsamfunnet. Skal disse teamene mestre sin oppgave, må de først få trening i samarbeid. Enkelte kan ha naturlige forutsetninger for dette, men samarbeidets kunst må for de fleste læres.

— Det er en svakhet i utdannelsen for flertallet av de faggrupper som inngår i det lokale fagteamet at det ikke har vært lagt vekt på dette. Resultatet er gjerne at man enten ikke lar seg engasjere i et samarbeid, eller samarbeider seg i hjel, samarbeider for samarbeidets skyld og uten å oppnå et bedre resultat for klientene.

Fjærtoft ville imidlertid stille seg skeptisk til Lossius-utvalgets antydning om å l o v f e s t e selve samarbeidsformene. Det kan hindre at samarbeidsformene utvikler seg noe forskjellig alt etter de lokale forhold.

Kommunene har hittil bare i liten utstrekning fulgt opp sitt ansvar overfor de psykisk utviklingshemmede, da vi i det vesentlige har hatt en sentralisert særomsorg. Denne holdningen er i ferd med å endres, men jeg tror en meget vesentlig forutsetning er at det ikke skal gi økonomisk merbelastning sammenlignet med tilbudet til andre samfunnsborgere. En fylkeskommunalt utarbeidet og statlig godkjent plan vil i den utstrekning den stiller krav til kommunens økonomiske ressurser virke som et diktat som støter de demokratiske følelsene.

Utbygging regionalt

Vi har en meget sparsomt utbygget omsorg for psykisk utviklingshemmede innenfor fylket, og har tatt sikte på en desentralisert regionalisert utbygging, fortsatte fylkeslegen. Vi ser det i dag mulig og hensiktsmessig gjennom et godt samarbeid, spesielt med skolesektoren å få en ytterligere desentralisert omsorg på bosiden og opplær-

ingssiden. En styrking av den primære helsetjenesten gjennom helsesentra og etablering av områdeteam for psykisk utviklingshemmede bør gjøre det mulig likevel å ivareta kravene til skikkelig diagnose og behandling.

I et fylke med spredt bosetting må likevel vernede pensjonater, elevhjem, 5-dagers hjem, avlastningshjem, behandlingshjem og tilsynshjem utbygges på regionalbasis. Det ville være ønskelig om de fleste av disse kunne spres i vanlig boligbebyggelse, men det må her også tas hensyn til hva som krever de største personellmessige og økonomiske ressurser.

Behovet for å kunne skaffe egnede arbeidsplasser på det åpne arbeidsmarked eller i vernede bedrifter vil også kreve en viss grad av sentralisering. Fra gammelt har arbeid i landbruket vært ansett som hensiktsmessig, men dette er ikke lenger tilfelle bl.a. på grunn av langt færre arbeidsplasser.

Egnet arbeid må derfor søkes på det åpne marked på steder hvor man har et differensiert arbeidsliv eller i vernede bedrifter som også må utbygges på regionalbasis og legges til litt større steder.

Billigere løsninger

Den største hindringen ligger naturligvis som alltid i begrensede ressurser personellmessig og økonomisk. Utviklingen har vel imidlertid lært oss at man kan satse på mindre kostbare og tradisjonelt intusjonspregede hus og nærme oss vanlige boligformer, og tilgangen på faglig kvalifisert arbeidskraft må vel også bedres bl.a. gjennom vernepleieskolene. Kanskje vil også disse med tiden finne arbeid i en desentralisert omsorg mer inspirerende enn i en stor sentralinstitusjon.

I hvert fall har vi nå hatt gleden av å få en velkvalifisert vernepleier som søker til vårt siste lille tiltak med et daghjem i en vanlig skole i en av Nord-Trøndelags utkantkommuner, slutter fylkeslegen.

KUNST PÅ DAGSRUD

Det begynner å bli endel kunstnerisk utsmykning rundt om på omsorgens institusjoner. Dagsrudheimen i Ulefoss får to bronsefigurer, Knut Skinnarlands «Folen» i tilknytning til en fontene på plenen mellom Dagsrudhallen og administrasjonsbygget, og Tor Vaas «Syv år» som skal stå i parkområdet.

Bronsepiken «Syv år» som kunstnerens niese har stått modell til, er forøvrig tredje støpning av samme kunstverk. Småpiken står fra før i Moss og i en liten park ved Smedstadkrysset i Oslo.

Dansk omsorg synger ut

Klientene får ikke dekket fritidskurs

— Vi kan overhodet ikke akseptere at det skal spares et latterlig lite beløp i forhold til de penger som øses ut på befolkningens fritidsaktiviteter, hevder Landsforeningen Evnesvages Vel i en skarp protest mot at klienter som bor i den danske åndssvakeomsorgens institusjoner ikke kommer inn under loven om fritidsundervisning.

Tidsskriftet «Evnesvages Vel» skriver på lederplass i augustnummeret at det er en grov diskriminering fra statens side av de åndssvake i forhold til samfunnets øvrige befolkning.

— Som sedvanlig når statsmakten sender ut meldinger, er forbudet mot at de åndssvake deltar i kveldsundervisning holdt i floromvundne vendinger om besparelser og lignende. Det fremgår at kommunene mener at det er en statsoppgave å betale for klientenes deltakelse, mens staten (sosialministeriet) til gjengjeld sier at man hadde regnet med at undervisningsministeriet skulle betale omkostningene, og derfor ikke selv har midlene.

— Vi er komplett likeglade med om det er kommunene eller staten som skal skaffe de fornødne penger til å gi de åndssvake aftenskoleundervisning på linje med alle andre borgere, men pengene må og skal skaffes, skriver bladet videre.

— Hvorfor skal velbergede mennesker i dette land nesten uten utgift for dem selv ha undervisning i f.eks. vinlegging, keramikkarbeid, borddekking, gresk filosofi m.v., når man ikke mener å kunne betale for at de åndssvake kan få undervisning i dansk, regning, ordblindeundervisning og språkstimulering?

Ikke barneklær til de voksne

Den danske overlege Inge Krogh i Nyborg sa nylig i et foredrag for oldfruer ved åndssvakeinstitusjonene at normaliseringen av de psykisk utviklingshemmede i samfunnet også stiller krav til individuell påklædning.

Altfor ofte blir de åndssvake behandlet som barn, også i klæsveien. Men når de har gjennomgått puberteten er de voksne, selv om det intelligens kvosient svarer til et barns.

— Plutselig er våre barn blitt 16-17 år uten at vi selv tenker over det. Nå er de unge mennesker som ikke skal klæs som barn: Men det er viktig å ta hensyn til hvor gammel den voksne er. En klient på 19 og en på 59 skal ikke klæs på samme måte.

Kjøp alt på et sted — De får det i
SAGA MATSENTER
Magnor — Telefon 37 5 31
Alt i dagligvarer

ØSTLANDSKE
VINDU — DØRFABRIKK
Brandval — Telefon Kongsvinger 25 6 21

TRONDHEIM MØRTELVERK A/S
Sentralbord 29 673 — Trondheim

A/S BYGGTEKNIKK
Kjøbmannsgt. 8 — Sentralbord 20 080
Trondheim

Besøk
SEEBERGS PARFYMERI OG HERREFRISØR
Sommerfeldtsgt. 3 - Gjøvik - Tlf. 71 934

SUNDAL MEIERI A/L
Melk gir styrke
Sunndalsøra — Telefon 91 130

ARNE HOLM
Elektrisk Installasjonsforretning
Fjordgt. 47/49 - Trondheim - Tlf. 28 950

BESØK
WIGS FYSIKALSKE INSTITUTT
Strandgt. 17 - Telefon 72 9 56 - Gjøvik

FYSIOTERM
Fysikalsk Institutt
Kristiansund N. Telefon 74 450

MELØEN MEK. VERKSTED
Kristiansund N. — Tlf. 71 838
Monteringer og Motorreparasjoner

HARALD HATLING EFTF. A/S
Fjordgt. 38
Trondheim — Telefon 27 045

H. DRAGSNES A/S
Skipshandel
Fjordgt. 30 - Telefon 29 263
Trondheim

A/S CURINGSENTRALEN
Strandgt. 3/5 — Gjøvik
Sentralbord 74 0 09
Produsent av STJERNEDEKK

A/S LYSKOPI
Nordregt. 23
Trondheim — Telefon 22 640

HJELDES MEK. VERKSTED A/S
Skips- og Industrireparasjoner
Trondheim - Telefon 21 924

JUST JACOBSENS EFTF.
Kjell Nordby
ALT I DAGLIGVARER
Husvik — 3152 Jersøy
Telefon Tønsberg 24 651

BRØDR. DALBAK A/S
Kobber- og Blikkenslager
Kilen – Tønsberg - Telefon 12 336

JOHAN GJENDEM
Tidl. Brødr. Gjendem
Ovner - Kaminer
Elektriske husholdningsapp.
Molde Telefon 52 857 - 53 409

MØBLER OG BÅTINNREDNING
Vi utfører innredning på alle typer båter
Storveien 25 - Tlf. 27 180 - Gressvik

E. KRISTOFFERSEN
JÅNN KRISTOFFERSEN
GULLSMEDER
Kongsvinger
Godt utvalg i presangartikler

JOH. BAKKELI
MALERMESTER
(inneh. malermester Sverre Bakkeli)
Bygnings-, skips- og skilt-maling
Tapetsering — Gulvbelegg
Etabl. 1914 — Telefon 62 166
— HARSTAD —
Distriktets største forretning i bransjen
Egen farvehandel

KROSNES LANDHANDEL
Inneh.: Svein Halvorsen
Alt i Kolonial
Friske varer fra kjøledisk
Krossnes, Gressvik — Tlf. 27 189

REIDAR F. CHRISTENSEN
BAKERI & KONDITORI
Gressvik Telefon 27 202
Utsalg: Brogt. 17 Telefon 12 657

HANS A. ULVEBNE
Blikk- kopperslagermester
Kirkegt. 200 - Telefon 23 525
Haugesund

JOHS. LEIKNES
Herre- og Gutteklær
Haugesund Telefon 23 200

GLASSMESTER SVERRE SALTVEDT
Alt i glass
Haugesund — Tlf. 24 286
SALTVEDT GLASS
Kopervik

S. ABRAHAMSEN
Optisk Forretning — Urmaker
Høreapparater
Mandal — Telefon 61 017

BO-KJØKKEN
Einar Gabrielsen
Møbel- & Trevarefabrikk A/S
4070 Randaberg — Stavanger
Tlf. 40 166 - 40 702

FRITHJOF SALVESEN
Mandal — Telefon 61 596
Bok-, Aksidens- og Offset-trykkeri

Kristiansund N. - Kongsberg - Hønefoss - Verdal - Arendal
Horten - Skien - Kopervik - Nesbyen - Vennesla - Oslo - Austmarka

ODDSTØL RADIO
Spesialforretning i Radio og TV
KRISTIANSUND N.
VELG KVALITET — VELG PHILIPS

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres Besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

SVERRE BRODAHL
SPORT - CAMPING - FISKEUTSTYR
SKI - VÅPEN
Stabellsgt. 13 - Hønefoss - Tlf. 22 888

KJÆRAN BILSERVICE
Verdal — Telefon 78 623
Esso oljer og bensin

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — Telefon 55 201

FALKENSTEN KOLONIAL
Alt i dagligvarer
Falkensten - Telefon 42 0 17 — og
VAGN SØRENSENS DAGLIGVARE
Aschehougsgt. 3 - Tlf. 41 5 76 - Horten

Holmestrand Industrilakkering
Ragnar Myrvang
Utfører alt i brennlakkering
3080 Holmestrand - Tlf. 52 062

ANKER HOLMBERG
Aut. Rørleggerfirma
N. Hjellegt. 25 - SKIEN - Tlf. 24 825

CHR. SØRENSEN
Slakterforretning
Kopervik — Telefon 159

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

VÆRKS KROA
Fina Servicestasjon og Kafeteria
Inneh.: Kåre Skala
Froland Verk pr. Arendal — Tlf. 38 246

VALKYRIEN SKOMAGASIN A/S
Valkyriegaten 3 - Tlf. 46 34 64
OSLO

FISKERNES SALGSLAG

Sandefjord — Telefon 63 650

Trøndelag Tresonitfabrikk A/S

Namsos — Tlf. 73 010

BORRE KAROSSERI og SVEIS

Borre sentrum - Telefon 81 5 02
Karosseriarbeide
Smijernsarbeide - Platearbeide

REALF GRØDEM

Transportforretning - Entreprenørforretning - Maskinstasjon - Grustak
Bryne — Tlf. 82 114 - 88 711 - 81 753

Besøk
HALDEN MØBELFORRETNING
ALT I MØBLER
Repslagergt. 19 (tidl. Dokka Skofabrikk)
Halden — Telefon 82 534

BØRGE UNDHEIM
Hønseri
BRYNE — Telefon 84 355
Bankforbindelse Time Sparebank
Postgiro 6 66 61

BØRSTAD GJESTGIVERI

— Like ved stasjonen

Namsos — Tlf. 72 131 - 72 994

ROLF FURUSETH
Entreprenørforretning
Dal — Eidsvoll — Tlf. 76 15 05
Nybygg og reparasjoner

KNUT OFSTAD
Gullsmed
Namsos — Telefon 72 662

KIRKEGATENS KJØTTHANDEL

Alt i Kjøtt — Flesk — Pølser

Kirkegt. 55 — Ålesund — Tlf. 24 268

ALT I BYGNINGSARTIKLER
DAL BYGG A/S
Dal — Telefon 76 16 15

BYGGMESTER
BIRGER PEDERSEN A/S
Entreprenørforretning
Namsos — Sentralbord 72 355

Greåker Glass- og Rammeforretning
Inneh.: Erling Jensen
Utfører alt i glassarbeide
Greåker — Tlf. 61 523

TVETERS BARNEKLÆR
Storgt. 7 - Kongsvinger - Tlf. 14 3 22
Vi selger kvalitetsvarer fra 0 til 12 år
Distriktets største utvalg

KONGSVINGER BLIKKENSLAGERVERKSTED
Inneh.: A. Øiongen
Kongsvinger — Telefon 14 438

GUNDERSENS KAFFEBUTIKK
BYENS BESTE
E. Gundersen
Telefon 14 315 - Kongsvinger

HEDMAN & LANGERUD A/S
BAKERI — KONDITORI
Telefon 4107 - 4224
En gros 4335
Kongsvinger

ØSTFOLD BILLAKKERING
Moderne lakkeringsverksted
Ludv. Engesvei 21 - Tlf. 56 795
Sarpsborg

Når De reiser gjennom Sarpsborg er
MATSTOVA OG PER GYNTHAGEN
på Torget spisestedet

HUNDSTAD LANDHANDLERI
Assortert Landhandleri
Anders Western - Tlf. 37 180 Røyse
Kull - Koks - Kunstgjødsel - Kraftfor
og malervarer - Forøvrig alt i kolonial
Fryserbokser tilleie

TUNEMS RENHOLD
Rengjøring — Vinduspuss
Daglig renhold
Svenskegt. 1 - Telefon 81 760 - Halden

EGERSUND FRYSERI A/S
Egersund — Sentralbord 91 511

Velkommen til
RISUM SERVICESENTER
Inneh.: Arne Høibø
Vask - Olje - Smøring - Rekvisita
Halden — Telefon 84 496

JOTRON ELEKTRONIKK A/S
Levanger — Telefon 85 244
VHF Nødutstyr

Jernkonstruksjoner - Oljefyringstanker
Dører og Porter - Trykktanker
Cyklonanlegg
EINAR ØGREY
Mek. Verksted
Vågsbygd - 4600 Kr.sand S. 1 Tlf. 12325

JONAS ERIKSEN A/S
Skipshandel - Jernvarer - Malervarer
Kristiansund N. — Sentralbord 74 411

E. SOLBERG & CO. A/S
Råde - Telefon Moss 74 191
Alt i Jern- og Bygningsartikler

Ved besøk i TVEDESTRAND
anbefales min kafé
Trygve Arentsen & Co.
Bakeri og Konditori

Borkenes — Våler — Fredrikstad — Namsos — Lillehammer
Buhølen — Stokke — Rygge

TO SMÅ STUER
Basartaket — Moss — Tlf. 54 964
Stedet for ny design

VÅLER TREVAREFABRIKK
VÅLER I SOLØR
Telefoner: Elverum 3335 - 3336
VIPPEPORTER FOR GARASJER

KLETTES MØBELUTSALG
Lillehammer — Telefon 51 288

T. SIVERTSEN
6390 Vestnes — Telefon (072) 80 116
Bakeri & Kolonial

NAMSOS FYSIKALSKE INSTITUTT
Namsos — Tlf. 72 544

TO-TAKTSERVICE A/S
Salg og Service av
Evinrude utenbordsmotorer
Askeladden Plastbåter
Pankovn. 6 — Ørebekk — Tlf. 27 633

TORVETS TOBAKKSFORRETNING
Tobakk - Lesestoff - Konfekt
Torvet - Tlf. 12 954 - Fredrikstad

BRIAB VOGNSERVICE
Serviceverksted for bremser
til alle kategorier tilhengere
Moderne bremseprøveanlegg
1652 Torp. Tlf. 14 954 - 14 955

LILLEHAMMER
GULV- & VEGG SERVICE
Ragnvald Moe & Sønn
Telefoner 53 611 - 52 132
Storgaten 115 — Lillehammer

G. NILSENS BAKERI
Anbefales
Buhølen — Telefon 65 379

Larsen Freseverktøy
K. LARSEN A/S — Verktøyfabrikk
Stokke — Telefon 86

HOLMENS AUTO
Rygge — Telefon 60 360 - Privat 60 091
Utfører reparasjoner av alle slag
Bergningsvogn til alle formål

JOHS. SANDVIK A/S
«Skarpsko» traktorkjettinger
Sandvik Vinsjer — Mek. Verksted
Stokke — Tlf. 320

Langgatens Fysikalske Institutt
Langgt. 42
Sandnes — Tlf. 62 199

FORUS PUKKVERK
Sand og pukk
Lura — Sandnes
Tlf. 75 665 - 72 200

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

T R I C O
Elsa Schrøder Toft
TRIKOTASJEFORRETNING
Telefon 183 - Privat 121
B R Ø N N Ø Y S U N D

GJØVIK STENINDUSTRI
Monumenter - Skifer - Bygningsplater
Pent arbeide
Gjøvik — Telefon 71 374

TORILL's SALONG
DAMEFRISØR
Storgt. 5 - 2200 Kongsvinger - **Tlf. 14 8 57**

GLÅMDALEN
FYSIKALSKE INSTITUTT
Engensgt. 1 - 2200 Kongsvinger - **Tlf. 15 1 12**

L E I F S T R Ø M Ø Y
Båt & Motorverksted
Strandgt. 11 - Tlf. 63 147 - Sandefjord

J O R U N N J O H A N S E N
L e f s e b a k e r i
Verdal — Telefon 78 466

For god — nybrent kaffe
Legg veien om
K A F F E S P E S I A L E N
Storgaten 11 - Sandefjord - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

S A N D S P A R E B A N K
Sand i Ryfylke - Telefon 51 107

GJØVIK OG OPPLAND
FISKEFORRETNING
Alt i Fisk — Gå til fagmannen
Gjøvik — Telefon 71 284

AUSTVOLL MØBELFABRIKK
Sandnes — Tlf. 62 349
Overfalsede skapdører

NORSK RAMMEFABRIKK A/S
G u l l i s t e f a b r i k k
Skotterud - Telefon Kongsvinger 35 568

DAL TREVAREFABRIKK
Eidsvoll — Telefon 76 10 12
ALT I TRELAST

RADIO-TV A/S
Vi har utvalget i Radio og TV
Horten — Telefon 43 511

SKOGMOS BILSERVICE A/S
Spillum i Namdalen - Tlf. 72 061
Bensin — Oljer — Service
Cabbi og Cavalier Campingvogner

ROLF MYHRE
BUNTMAKER
Fredrikstad — Telefon 15 627
Spesialforretning i pelsvarer

PAUL SOLVIK
Fotograf — Alt i foto
Namsos — Tlf. 72 557

FAG-FOTO
Leif Sørlie
Larvik — Telefon 81 317

JOHAN SANENGEN A/S
Glassmesterverksted — Glass-sliperi
Thorbjørnsensgt. 17
Tlf. 12 501 — Fredrikstad

A-S OMAR NYQUIST's EFTF.
SKRAPJERN OG METALLER EN GROS
FREDRIKSTAD
Telefon 13 627 - 15 612

RØNNEBERG FOTHELSESENTER
Nykirkebakken 9 — Stavanger
Telefon 27 726

Nå kan De få
KJØLEAGGREGAT I MATBUA
Leveres av Lynis Kjølesutstyr
L. SØRENSEN MEK. VERKSTED
Industrivn. 3 - Stavanger - Tlf. 24 017

TJØSTHEIM & CO.
ENTREPRENØRFORRETNING
Spes.: Undervannsarbeide
Ø. Holmegt. 30 - Stavanger - Tlf. 29 237

E. FINSTAD
Aut. Installatør
Verdal — Telefon 78 888
Spesialfirma i belysning
Komfyrer - Kjøleskap - Fryseskap m. m.

SKJEBERG AUTOSERVICE
Vask - Smøring - Service
Skjeberg — Telefon 68 391

TORBJØRN GRANDE
Byggmester
Verdal — Telefon 78 612
Privat Steinkjer 43 158

LØVSTRØM & NERLAND A/S
Herreekvipering
Folkets Hus - Telefon 25 704
Hamar

STAVANGER RØKERI
Stavanger — Telefon 23 584

KÅRE LODE
Lastebiltransport — Kranutleie
Sandnes — Tlf. 61 768

JOHS. BØRRESEN
Møbel-, Teppe- og Utstyrsforretning
Gjøvik — Tlf. 71 317

FINN MALTERUD
Gjøvik — Telefon 72 125
Volvo-forhandler

KJELL BAKKEN
Byggmester og Entreprenørforretning
Autorisert i gruppe A, B, C1, D1
Moss
Fr. Solies vei 22 - Telefon 57 329

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

FREDHEIM TREVARE
Produsent av «Husmorvinduet»
Odnesveien — Nygard
Telefon Gjøvik 73 140

SIMON PETERSEN A/S
Alt i skotøy
O. Tryggv.gt. 42 - Tlf. 22 439
Trondheim

ARTHUR M. SPERRE
Agentur — Kommisjon
Kirkegt. 25 - Telefon 21 032 - Ålesund

BIRI-MØBLER A/S
Sentralbord 99 486 — Biristrand

HERRESENTERET
Byens største utvalg i Herrekonfeksjon
Nordregt. 30 — Telefon 25 163
Trondheim

A/S TRONDHJEMS PAPIR- & PAPFABRIK
Trondheim — Telefon 20 706

AUTOPARK A/S
FALKENBORG
Trondheim — Telefon 19 565

O. HOVDE A/S
Hardtresenteret
Telefon (075) 46 750
Trondheim — 7080 Heimdal

BRØDR. BALSTAD & CO.
Møbelforretning
Strandvn. 25 A — Telefon 24 198
Trondheim

VESTFOLD FERDIGBETONG A/S
Inneh.: A. Rui
Ferdigbetong i alle kvaliteter
Tønsberg Telefon 13 927
Sandefjord Telefon 67 202

BRØDRENE FJELD ELEKTRISK
Autorisert installatør
Værlegt. 18 — Tlf. 3194
MOSS

GRILLEN
Kafeteria — Friluftservering
Selskapslokaler
Telefon HOLMESTRAND 51 460
Rådhusgt. 11

GARDINER — TEPPER
SVELLAND
Byens utstyrsmagasin
Haraldsgt. 140 - Haugesund - Tlf. 21 222

RINDSEM MØLLE A/S
Verdal — Telefon 78 321

ANDERS LØCHEN FOGTH
Spesialforretning i briller og kikkerter
Søndre torv, Hønefoss
Telefon 21 437 — Hønefoss

Besøk
ÅSPAVILJONGEN RESTAURANT
God mat — God utsikt
3000 Drammen — Telefon 83 37 47

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
SANDNES

INGENIØRFIRMA NOR-KLIMA
SVERRE SVENDSEN & CO.
Varme — Ventilasjon — Klimaanlegg
Tollbodgt. 8 - Tlf. 83 59 43 - 3000 Drammen

FOTOMAGASINET
Film, fremkalling, kopiering, albums, rammer
Dagny Holthe
N. Storgt. 1 — DRAMMEN
Telefon 83 38 32

DRAMMENS SVEISEVERKSTED
Bjørnstjerne Bjørnsonsgt. 104 - Drammen
Telefon 83 74 83
ALT I SVEISEARBEID
Utleie av mobilkran

Blåsesand - Vi leverer alle sorter spesialsiktet sand til blåsing, finpussing og filtrering - Leveres i sekker á 50 kg.
BRØDR. HANSEN SANDTAK
Tollnes pr. Porsgrunn - Tlf. 51 246

URDS BARNEUTSTYR
Alt i Barneklær
Steinkjer - Telefon 61 604
Filial: Verdal, tlf. 78 485

A/L NAMDAL KORNSILO
Namsos — Telefon 73 196

PORSGRUNN HANDELSLAG
Ass. forretning
3900 Porsgrunn — Telefon 52 2 79

Ronsenprodukter i rikholdig utvalg får De hos
THV. ENDERUD & CO.
«Ronsensentret» Storgt. 1, Telefon 21 388
Hønefoss
Ellers alt i røkesaker, konfekt og lesestoff.
Distriktets eneste aut. Ronson-Service

Christiansands Babymagasin
ALT FOR BABY OG BARN
Markensgt. 26
Kristiansand S. — Telefon 22 646

Føreland Karosserifabrikk A/S
Spes.: Lettvekts Stålkarosseri
Øverbø pr. Kristiansand S. - Tlf. 38 005

OLAF B. TERJESEN A/S
Aut. Rørlegger
Teie — Tlf. 20 848

SANDNES KALKBRÆNDERI
Strandgt. 131
Sandnes — Tlf. 61 727
En god handel gjør De i

BRING MØBELSENTER A/S
Storgt. 32
Lillehammer Telefon 53 380

BRØDRENE KVIA
OFFENTLIG SLAKTERI
N æ r b ø
Telefon kontor og slaktehus 85 436
Telefon pølseri og butikk 85 127

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

A/S STOKKE PUKKVERK
Stokke — Tlf. 327
Pukk - Singel - Veigrus

SKAL DE KJØPE
SOVEROMSMØBLAR?
Sjå då først våre modeller.
Desse er Stilfulle - Prydfulle og Praktiske
Skogen Møbelfabrikk A/S
Rødland — tlf. Velandsnes 60 b

PHILIP HAUGE
AKSJESELSKAP
E l e k t r o t e k n i s k f a b r i k k
Nesttun pr. Bergen - Telefon (05) 27 33 54

Ragnar Olsen Karosseriverksted
Utfører all slags Karosseri og Opprettingsarbeid
Kalbergvn. 6 Tlf. 55 1 83 - 1500 Moss

EVENSEN & EVENSEN
Aut. Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

E. MENGSHOEL A/S
Lillehammer — Telefon 53 520
Byggevarer — Trelast

STAVANGER CHROM- & FORNIKLINGSANLEGG
Stavanger — Telefon 20 389

H. LØVOLD
Fiskeforretning - Fast bilrute
Namsos — Telefon 72 773

HELGE SOLUM TEPPEFORRETNING
Spesialforretning i vegg til vegg-tepper og i avpassede tepper
Helgerødgt. 7 - 1500 Moss - Tlf. 57 4 70

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

LEIF ROTMO
Ass. landhandel
Helgådalen
Telefon Verdal 80 473

SØGAARD VARETREKK
Postboks 55 — 3109 Lofts-Eik
Telefon Tønsberg 16 011

SKOTØYMAGASINET
Telefon 3076 — ÅRNES
Skotøy — Herreekvipering
Sportsartikler — Møbler

BRØDR. AAKVIK A/S
Entreprenørforretning
Ålesund — Sentralbord 24 651

HAFSLUND VULK A/S
Utfører banepålegging - Avbalansering
Omlegging - Reparasjoner
Isevn. 59 - Sarpsborg - Tlf. 67 452

STÆRKEBYE TRYKK
Alt i trykksaker
3051 Mjøndalen - Tlf. Drammen 82 62 56

WOLD & HANSEN
Lerdalsgt. 21 - Strømmen
Telefon 71 22 67
Blikkenslageri - Alt i bygningsarbeide

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. installatør
Telefon 31 430 — Stange

FREMKALLING — KOPIERING
Den beste service, hurtigste levering til rimeligste priser får De når De sender Deres filmer til
Døhlens Fotolaboratorium
Strømmen

ALVHILD JØRGENSEN
Håndarbeider - Garn - Brukskunst
NOTODDEN
Tlf. 11 693

A. OPSAHLS EFTF.
Gunnar Erichsen
Kjøttforretning
Telefon 86 20 94 - SKI

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-, GUTTE- og PIKEKLÆR

Glassmester REIDAR HESLER
Stasjonsvn. 39 — Strømmen
Telefon 71 29 16
Kunst- og Bygningsglassmesteri

EINAR ØVERLI
Trelasthandler
Hamar — Tlf. 23 692

EIVIND J. ALHAUG
Entreprenør
Hamar — Tlf. 22 954

De får mange tips ved en rundtur i vår forretning. — Gå innom
SIG. BERGERSEN
Nittedalsgt. 19, Lillestrøm, Tlf. 71 13 03
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr - Damevesker - Parfyme - Leketøy

KLAUS LANGSHOLDT
Aut. Rørleggerfirma
1700 Sarpsborg — Telefon 53 9 88

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

SOLVANG BENSIN & SERVICE
Synnøve og Vigleif By
Furnesvn. 111 - 2300 Hamar - Tlf. 22 6 65
Vask - Smøring - Oljeskift - Rekvisita
Parafin - Fyringsolje — Kiosk: Tobakk - Frukt - Sjokolade - Is - Mineralvann

BRØDRENE SKÅRET
Elektrisk monteringsverksted
Hamar — Tlf. 25 621

ARNE MOEN
Byggmester — Entreprenørforretning
Molde — Sentralbord 51 088

HAMAR RØRLEGGERBEDRIFT A/S
Aut. Rørlegger
Skolegt. 12, Hamar — Tlf. 23 024

SKOGVEIEN AUTO A/S
Bilforretning — Mobilstasjon
Bensin - Olje - Service
Hamar — Tlf. 22 090

O. NØRVE A/S
Ålesund — Sentralbord 25 740
Trelast — Bygningsartikler

STÅL & ALUMINIUM SVEIS A/S
Tenvik
Nøtterøy Telefon 83 318

OSCAR BERG A/S
Tekstilmagasin
Stjørdal — Telefon 94 433

ORKERØD SELVBETJENING
Inneh.: B. Nordnes
Alt i Dagligvarer
Rambergvn. 24 - Jeløy - Telefon 53 717

P. HASSELØ & CO.
Kolonial - Sild - Fisk - Glass - Krustøy
Tingvoll — Tlf. 71

ETO SPARKJØP A/S
2200 Kongsvinger - Tlf. 14 8 84

HAMAR BETONGFABRIKK A/S
Ferdigbetong
Hamar — Telefon 22 223

BJ. TANGEN
Heidemannsgt. 31 - 2300 Hamar
Telefon 23 2 43
Kolonial - Tobakk - Frukt

MOSJØEN SKOTØYMAGASIN
C. M. Havigsgt. 14 - Tlf. 70 251
ALT I SKOTØY
Mosjøen

BRØDRENE HUSE & SØNNER
Murmester- og Entreprenørforretning
Askim — Telefoner: 88 17 64 - 88 25 79

HOTELL SOCIETETEN
Vertskap: Marit og Finn Vik
3080 Holmestrand — Telefon 51 7 98

OLAVSENS ELEKTRISKE
Aut. installatør
Fredrikstad — Telefon 15 275

A/S DANTHERM
Varmluftaggregater
Tønsberg — Telefon 12 121

HUMLEN INDUSTRI A/S
6020 Vegsund
Telefon Ålesund 41 360

A/S THOR DAHL
Skipshandel
SANDEFJORD

STOR-VASK A/S
Telefoner 26 666 - 27 696
SKIEN

SYSTEM-SERVICE A/S
Alt i kontormaskiner
Spesialverksted
Telefoner 24 790 - 24 791
Blomsgt. 33 SKIEN

VESTFOLD INDUSTRIER A/S
Mek. Verksted
Sem — Telefon Tønsberg 28 130

OLAV SØRHAUG & CO.
Trelastforretning
Stokke — Telefon 16

BENYTT
Geo Selskapsmat
GEO VARESENTER
Åsgårdstrand - Telefon 81 004

EUGEN SØRENSEN
Tepper — Møbler
Holmestrand — Telefon 51 207

H. A. DAHLS MØBELFORRETNING A/S
Møbler — Tepper
Brevik — Telefon 70 034

E. SLORER JACOBSEN & CO.
Speiderveien 29 - Fredrikstad
Telefoner: 16 540 - 16 945
«HAVETS DELIKATESSER»

Stavanger - Sandefjord - Molde - Ålesund - Minnesund - Arendal
Sør-Audnedal - Skudeneshavn - Larvik - Hønefoss - Spillum

A/S SERVICE
Ålesund — Telefon 21 517
Radio — TV

ARNE A. WAMS EFTF.
ALT I DAGLIGVARER
Tlf. 85 70 07 — Vikersund

AUDNA BRUK
Alt i trelast for nybygg og reparasjoner
Sør-Audnedal — Telefon 65 140

SANDAR BILLAKKERING
Haukerød
Sandefjord — Telefon 75 266

MATHIAS JULNES
Byggmester
Molde Telefon 53 042

NORDSTRAND FOTO
Alt i Foto og Smalfilmutstyr
Storgt. 20 - Hønefoss - Telefon 22 251

E. P. AASE
Alt i Kolonial
Sandnes — Tlf. 61 618

SØRENSENS EFTF.
BAKERI
2092 Minnesund — **Telefon 76 80 78**

Hundhammer Eskefabrikk A/S
Konditoresker — Smørbrødesker
Trådstiftesker — Fittingesker
Meieriemballasje
Mariero — postadr. 4010 Stavanger
Hillevåg - Tlf. Stavanger 36 503, 29 160

JOHAN P. BJØRNSETH
FRUKT & TOBAKK
Ålesund — Telefon 22 081

ARNE MOEN
Byggmester — Entreprenørforretning
Molde — Sentralbord 51 088

ASBJØRN VIKHAGEN
Blikkenslagerverksted
Ventilasjonsanlegg
Molde — Telefon 52 105

SKUDENESHAVN RØRLEGGERFORRETNING
Aut. Rørleggerfirma
Skudeneshavn — Telefon 58 338

OTTO JOHANSEN A/S
Alt i Herre- og Ungdomsklær
Arendal — Telefon 21 122

ELVIN LINDSTRØMS EFTF.
Gunv. Hamre
Granit og Marmorsliperi
Stavanger — Tlf. 25 612

TORGER NAVERSEN
Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Utgiver:
SAMORDNINGSRÅDET FOR
ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
Postboks 167 — 1324 LYSAKER
Returadresse: AUG. HANSSENS FORLAG
ØVRE SLOTTSGT. 5, OSLO 1

SKI BYGG

Telefoner: 86 10 19 - 86 10 37

Bygningsartikler

VOLKSWAGEN

Østbye Pedersen Auto A.s

Skien — Sentralbord 20 092

Grafia Boktrykkeri, Oslo